

کاریگه‌رییه‌کانی ئاشته‌وایی ئیران و سعودیه له‌سه‌ر عێراق

22-03-2023

نووسه‌ره‌کان

د. یاسین ته‌ها

کورتە : به‌گوێره‌ی ئه‌و زانیارییه‌ی به‌رده‌ستن، رێکه‌وتنه‌که‌ زیاتر گۆرینی رێساکانی مملانییه، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا کردنه‌وه‌ی ده‌رفه‌ته‌ بو دیپلۆماسیی زیاتر له‌وه‌ی که ئاشته‌واییه‌کی په‌کجاری و گشتگیر بێت، به‌لام به‌و پێیه‌ی شه‌ری یه‌مه‌ن و لوبنان و گرژیه‌ ناوچه‌ی و هه‌ریمییه‌کانی رۆژه‌لاتی نیوه‌پاست له‌ ته‌وه‌ره‌کانی دانوستاندن و رێکه‌وتنه‌که‌ن.

پاش حەوت سالى لە دابراڤا و گزى بەھۆى سووتاندنى بآليۇزخانەى سەئودىيەو لە تاران بەرامبەر لەسېدارەدانى پياوڭى ئايىنى شىعە "نمر النمر" (2016)، ئيران و سەئودىيە بە شىئەيەكى كتوپر بە نيوانگىرى چىن لە پەكىنەو پروزەيەكىان بۇ ئاشتەوايى واژو كرد. ھەر سىن لايەنەكى ئەم پىشھاتە دىپلۇماسى و سىياسىيە گىرنگە، پەيوەندىيان بە عىراق و بە كايەكانى رۇژھەلاتى نيۇەرستەو ھەبە بە تايبەت ئيران و سەئودىيە كە دوو جەمسەرى ھەرىمى و مەزھەبى گىرنگى ناوچەكەن و ھەر يەكەيان بەگويەرى قەبارە و پىنگەى خۇيان، درىژكراوھيان لە دەرەوھى خۇيان ھەبە.

عىراق شانازى زور دەكات بەوھى لە ئامادەكارىيەكانى ئەم پىشھاتەدا رۇلى ھەبوو، بەو پىيەى ميواندارى چەند گەرىكى دانوستانى نھىنى ھەر دوو لاي كىردوو، بەلام لەبارەى ئەوھى ئايا دەستكەوتەكە ھى سەردەمى كابينەى مستەفا كازىمىيە يان مەمەد شىع سەئودانى، مشتومر و ھەرا لە ناو لايەنگرانى ھەردوولادا گەرمە. ئىرانىيەكان بەفەرمى سوپاسنامەيان بە حكومەتى ئىستاي عىراق راگەيان كە كابينەى چوارچىوھى ھاوتائەھەنگى شىعىيە، بەلام مېدىا نيۇدەولتەيىيەكانى سەئودىيە لەرپىگاي دىمانەيەكى درىژوھە كە بەكەم جارە لە پاش كۇتايھاتنى وىلايەتەكەى بىكات، مستەفا كازىميان كىردە ئەستىزە و چىرۇكى دانوستانە نھىنىيەكانى ھەر دوولايان لە بەغدا پىن گىزايەوھە كە بە سەرپەرشتى راستەوخۇى خۇى بوو و "جارى وا ھەبوو 5_6 كاتىزىر خاياندووھە".

بۇچوونى زورىەى ناوھەندە سەئودىيەكان لەبارەى كرانەو بەرووى تاران ئەوھەبە لە كاتىكدا شازادەى نوچ سەرقالى جىيەجىكردى "دىدگاي 2030" يە كە گۇرپىنى ئابوورى نەوت و دۇزىنەوھى جىگرەوھەبە، گىرنگە دامەزراوھە نەوتىيەكان سەلامەت بن و ئاسايشى راپوھە ئاوييەكانى كەنداوى عەرەب و دەرپاي سوورىش مسۇگەر بن. جگە لەوھش رىياز ھىلاك و بن تاقەتە بەدەست شەپى 9 سالى و بن كۇتايى حوسىيەكانى يەمەن، ھەروھە بەدەست ئەو گىزىيانەى چواردەورىشى كە سالىنىكى زور خەزىنەى ولتەكە بەتال دەكەنەو، بەم ھۆبەشەو بەدووى وچان و پشووفا دەگەرىت پاش ئەوھى دۇنيا بوو ئەمەرىكا لەوھ زىاتر ناكات و زىاتر سەرنجى لەسەر روسىا و چىن و شەپى ئۇكرانىيە. لە بەرامبەر ئەم دۇخەشدا لە تاران زەمىنە و بارودۇخەكە ھاوشىوھەبە، بەتايبەت پاش ئەوھى بەھۆى لىكەوتەكانى گۇشەگىر بوونى ئىران و خۇپىشاندانەكانى ناوچوھە بەھاي 100 دۇلار گەيشتە سەروو شەش مىلۇن تەمەن، ئەمەش مەترسى لەدەستدانى كۇنتروولى ولت و دارمانى تەواوتى دراوى نىشتمانى ئىرانى كىردە تارمايىيەكى گەورە، ھەر لەو لاي ئىرانىشەوھە لوپنان لە دارماندا دەزى پاش ئەوھى بەھاي 100 دۇلار گەيشتە 100 ھەزار لىرە لە كاتىكدا نرخە فەرمىيەكەى چەند سالىك بەر لە ئىستا 15 ھەزار بوو.

بەگويەرى ئەو زانىارىيانەى بەردەستەن، رىكەوتەكە زىاتر گۇرپىنى رىساكانى مەملانىيە، لەگەل ئەوھشدا كىردنەوھى دەرەفەتە بۇ دىپلۇماسىيە زىاتر لەوھى كە ئاشتەوايىيەكى يەكجارى و گىشتىگىر بىت، بەلام بەو پىيەى شەپى يەمەن و لوپنان و گىزىيە ناوچەى و ھەرىمىيەكانى رۇژھەلاتى نيۇەرپاست لە تەوەرەكانى دانوستاندن و رىكەوتەكەن. بە ئەگەرى زور عىراق و لوپنان و سوورىاش دەكەونە ژىر كارىگەرىيەكانىيەوھە و لانىكەم چاوپىرپى دروستكردى كەشكى ئەرىنى لە رۇژھەلاتى نيۇەرپاست لى دەكرىت.

بەغدا لە سەردەمى كابينەكەى حەيدەر عەبادىيەوھە (2018_2104) بەرووى رىازدا كراوھتەوھە و لە سەردەمى كازىمىدا (2020_2022) پەيوەندىيەكانى لەگەل رىياز گەياندە ئاستىكى بەرز لەوانەش ھىلى كارەباى ھاوبەش، بەلام ھەمىشە چوونە پىشەوھى عىراق لە سەئودىيە لەژىر ھەپەشە و تانەى توندى بالە ئىرانىيەكانى ناوچۇدا بوو. ھەر بەم ھۆبەشەوھە عەرەبىستانى سەئودى ناچار بوو لە پروزەى وەبەرھىنان كىردن لە 3_4 مىلۇن دۇنم زەوى رۇژئاواى عىراق بىكشىتەوھە كە حكومەتى مستەفا كازىمى دەپويست بىداتە وەبەرھىنەرى بىانى. ئىستا لە پاش ئەم ئەم رىكەوتەنى رىياز و تاران رەنگە دەرەفەت ھەبىت كە حكومەتى عىراق كەلك لە سەرمایەى سەئودى وەربىگىرت بۇ پەرەپىدان و ئالوگۇرى ئابوورى، بەتايبەت كە دراوسىكەى پىويستى زورى بە كىشتوكال و لەوھرگا ھەبە، ئەمەش كەوتووتە سەر ئەوھى حكومەتى عىراق چەند پلان و ئىرادەى ھەبە و پىكەھىنەرە شىعەكانى چەند رىگەوھە بەوھە دەدەن، چونكە ئىران ھەمىشە عىراق بە پاوانى ئابوورى خۇى دەزانىت.

ئەگەرچى ھارىكارى عىراقى سەئودى لەمپەرى زورى لەپىشە، بەلام پاش ئەوھى تاران و رىياز دەچنە قۇناخى ئالوگۇرى بآليۇزخانە، چىتر حكومەتى عىراق ئىجراج نابىت ئەگەر لەگەل سەئودىيەدا پەيوەندىيەكانى زىاتر قوول بىكاتەوھە، لە مەولاش دەرەفەت بۇ بالە ئىرانىيەكان نامىنىتەوھە كرانەوھە بەرووى سەئودىيە بە خىانەت و ھەنگاونان بەرەو بەرەى ئىسرائىل لىك بەدەنەوھە، چونكە ئەگەر واپە بۇچى تاران كىردووبەتى. لەرووى ئەمىنىشەوھە وەستانى ھىرشە موشەكى و درۇنىيەكان عىراق دوور دەخاتەوھە لە سەرتىشە و پاكانە كىردن، ئەزموونى بەرچاوى ئەمەش ھىرشەكانى سەر دامەزراوھە نەوتىيەكانى ئارامكو بوو لە رۇژھەلاتى سەئودىيە (تەيلولى 2019) كە زور راپۇرت و لىكدانەوھى عەرەبى و نيۇدەولتەى باسىان لەوھە دەكرىد سەرچاوەكەى خاكى عىراق بوو نەك يەمەن، لە كاتىكدا حوسىيەكان بەفەرمى بەرپىسارىتپىيان گىرتبووھە ئەستو. لەسەر ئەمەش عادل عەبدولمەھدى سەرۇكەزىران ھاتە سەرخەت و دەنگو و لىكدانەوھەكانى رەتكردەوھە.

لىكەوتەكانى رىكەوتەكە لەسەر دەوروبەرى ھەردوو ولتە ھەرىمىيەكە لەسەر رادەى پابەندى ھەر دوو لايەن كەوتوھە، ناوھەندە

ئەمەرىكىيەكان بە گومان ئىران بچىتە ژۇر بارى ناوهرۆكەكەى، ھەندىك ناوھندى دىكەى ئوروپى چاوپى ھەلئوئىستى سوپاى پاسداران و ئەو بەگرنگتر دەزانن تا فۆرمە دەولەتییەكەى ئىران. سعودیەكانیش ھىوايان بە كارىگەرییەكانى چىن ھەیە كە بەرژەوھندى تابوورى زۆرى لەگەل تاران و رىزىش لە بەك كاتدا ھەبە و بەكەمجارە لەم ناوچە جىگە نفوزەى ئەمەرىكادا ناوبانگى خۆى بخاتە رىسكەوھ. بەگوئىرەى ئەو ئامازنەشى لە ئىرانەوھ دەردەچن خۆشحالى و گەشبینى بە رىككەوتنەكە زۆرە بەتاببەت كە دەست و دەم بەرژەى 10% بەھای تمەنى بەرز كردهوھ، جگە لەوھش ئىرانىيەكان پىياناوبە گۆلىان لە ئەمەرىكا و ئىسرائىل كردهوھ و چىنپان ھىئاوھتەوھ كەنداوھوھ. لەوھش گرنگتر لە كاتىكى ھەستىاردا تەوقىكى گەمارۆى سەر تارانپان شكاندوھوھ، لەبەر ئەمانەش تكاواكارى پابەندبوون زۆرن و ھەندىك لە وانەش لە ناوھندە راسترەوھكانەوھبە.

ھەندىك لە بالە ئىرانىيەكانى ناو عىراق لەوانەش "كەتیبەكانى حىزبوللا" پىداگرن لەسەر ئەوھى خۆپان پابەند نەكەن بەئىوھرۆكى ئاشتەواىى سعودیە و ئىران، بەوپىيەى ئەوھى تاران كردهوھتەى "سىاسەت و دىپلۆماسىيەتەى دەولەتییە" بەلام ئەمان بەرەى "بەرگى و مقاوھمەن"، ئەمەش لانىكەم بە واتاى ھىشتنەوھى گوتارى دژە سعودى دىت لە ئاستە ئىورىيەكەیدا لە ناو شىعەى راسترەوھى عىراق. لەبەرامبەرىشدا ھىشتا ھەندىك لەو مینبەرە دژە ئىرانىيەكانەى كە سعودیە كۆمەكیان دەكات و تارانپان بىزار كردهوھ ھەر بەردەوامن لە چالاكى و روومالى خۆپان. ئەمانەش ھەموو تاكىردنەوھ و ئالنگارىين لەبەردەم رىككەوتنەكە كە زياتر چوارچىوھەكى گشتىيە و پىوئىستى بە ئىش و وردەكارى زۆر ھەبە بۆ شۆرگردنەوھى بۆ جومگەكانى خوارەوھ.